

Migranten aller landen...

Piet Creve, departement Archief AMSAB

Een interessant aspect van comparatieve studies is dat ze duidelijk maken welke casussen op de internationale wetenschappelijke scène enige faam genieten. De Belgische, vooral Vlaamse migratie naar Noord-Frankrijk is er zo een. In *The Politics of Immigrant Workers* komt ze aan bod naast andere contemporaine en meer hedendaagse gevallen zoals de Turkse gastarbeiders in Duitsland. Centraal staat de vraag hoe arbeiders-migranten zich organiseren: hoe verdedigen ze hun belangen, met wie gaan ze allianties aan en van wie krijgen ze tegenstand? Of preciezer nog: welke invloed heeft hun speciale status als vreemdeling, waarom werken ze soms samen met plaatselijke arbeiders en soms niet? En zijn migranten doorgaans conservatiever of militanter dan de lokale werker? De redacteuren van dit werk proberen antwoorden te zoeken in een zeer grote variatie van contexten, zowel in tijd, ruimte, culturen als soorten arbeid. Enige gemeenschappelijkheid in die verscheidenheid ligt in het bestaan van een reeks factoren of niveaus die in alle situaties een rol spelen: de evolutie van de wereld-economie, het optreden van de staat, de organisatie van het werk, de syndicale en politieke organisaties van de arbeiders en tenslotte het dagelijkse leven. Carl Strikwerda onderzoekt de Belgische migratie in Noord-Frankrijk in de negentiende eeuw. Strikwerda doceert aan de University of Kansas en publiceert over Belgische en Franse arbeidersgeschiedenis.

De Belgische migratie naar Noord-Frankrijk mag dan wel een van de grootste in het negentiende-eeuwse Europa zijn, volgens Strikwerda blijft ze een van de minst begrepen. In het debat over militantisme van arbeiders en de aanwezigheid van arbeiders-migranten speelt die casus nochtans een belangrijke rol. De meest verspreide visie stelt dat de Belgische arbeiders doorgaans politiek passief bleven en door de lokale patronen met succes zijn gebruikt om de plaatselijke arbeidersbeweging te saboteren en de lonen te drukken. Die interpretatie ontstond rond de eeuwwisseling en vond navolging bij de meeste onderzoekers die sindsdien de casus bestudeerden. Een minderheidsvisie stelt dat de Belgen daarentegen een centrale rol speelden in de organisatie van stakingen en de uitbouw van vakbonden. In zijn bijdrage confronteert Strikwerda beide standpunten. Hij doet dat niet alleen op basis van een grondige kennis van de bronnen, maar ook door een zeer nauwkeurige lezing ervan. Even het geheugen opfrissen: vooral vanaf 1840 trokken Belgen bij duizenden naar Frankrijk. In 1886 verbleven er 489.000, ongeveer 8 procent van de toenmalige Belgische bevolking. Het zwaartepunt lag in het grensdepartement Nord met 60 procent van alle Belgen in Frankrijk. Die gemeenschap bestond vooral uit twee componenten: de grootste groep was afkomstig uit landelijke gebieden en verbleef min of meer permanent in Frankrijk. De kleinste groep was mobieler en bestond uit ervaren fabriekswerkers die naargelang de economische conjunctuur pendelden tussen Noord-Frankrijk en industriesteden als Gent. Naar de eeuwwisseling toe traden belangrijke wijzingen op. Naturalisatie werd makkelijker, de Noord-Franse textielindustrie groeide ongelijkmatiger en minder snel en het werd interessanter in Frankrijk te werken, maar in België te blijven wonen. Grensarbeid en seizoenarbeid wonden aan belang.

Strikwerda stelt dat de semi-permanente migranten eerder militant waren dan passief. Bij seizoenarbeiders en grensarbeiders lag dat militantisme lager, maar beide groepen waren wellicht minder passief dan doorgaans wordt beweerd. De strijdbaarheid van de semi-permanenten knoopt aan bij een traditie die de Gentse textielarbeiders al hadden ontwikkeld voor de eigenlijke uitbouw van een lokale socialistische beweging. Toen die op gang kwam, organiseerden Gentse socialisten meetings aan de grens voor Vlaamse en Franse arbeiders nog voor Jules Guesde, de latere socialistische voorman van Noord-Frankrijk, in die streek politiek actief was. Ze maakten er propaganda voor de uitbouw van sterke coöperaties en vakbonden als de stevige basis voor een socialistische beweging. Voor hun eigen model dus. En het bleef niet bij woorden. Tijdens een massale, weliswaar mislukte staking in 1880, namen diverse migranten het voortouw en uit België kwam materiële steun. Ook bij de oprichting van coöperaties in Noord-Frankrijk speelden de migranten een belangrijke rol. Van de zesentwintig stichtende leden van de belangrijkste coöperatie van Roubaix, 'La Paix', waren er negentien afkomstig uit België; dertien van hen waren geboren Gentenaars. De sterke Noord-Franse socialistische beweging steunde dus niet enkel op een centrale politieke component, waarvan Guesde voorstander was, maar ook op sterke vakbonden en coöperaties die duidelijk Gents geïnspireerd waren en waar Guesde bedenkingen bij had. Een dergelijke beïnvloeding is moeilijk denkbaar zonder een overwegend goede verstandhouding tussen Franse en Belgische arbeiders en hun organisaties.

Veel historici hebben geschreven over een overheersende verdeeldheid tussen beide groepen, maar het onderzoek van Strikwerda levert daar maar weinig harde feiten voor op. Ook bij de

seizoenarbeiders, nochtans het prototype van de uitgebuite Vlaamse immigrant, en bij de grensarbeiders vindt Strikwerda voorbeelden van georganiseerd en succesvol verzet. In het eerste geval kwam de organisatorische steun uit katholieke hoek; in het tweede was er soms sprake van een grensoverschrijdende samenwerking tussen vakbonden, zowel katholieke als socialistische. Waarom is het beeld van de rol van de Belgische migranten in Noord-Frankrijk zo eenzijdig overgeleverd? De belangrijkste reden is het opkomend nationalisme rond 1900. Dat filterde de momenten van samenwerking tussen lokale arbeiders en migranten weg en hield een verhaal van spanningen en conflicten over. Dat nationalisme lag zeker niet alleen aan Franse kant. Rond dezelfde periode groeide vooral in katholieke kringen ook een Vlaams nationalisme. Beide zetten de concrete samenwerking tussen Franse en Belgische arbeiders en hun organisaties (en het internationalistisch ideaal) zwaar onder druk. Strikwerda's artikel is een overtuigend pleidooi om de historische beeldvorming blijvend tegen het licht te houden en meer aandacht te besteden aan de uitermate complexe manieren waarop arbeiders zichzelf organiseren.

*Camille Guerin-Gonzales and Carl Strikwerda (eds.),
The Politics of Immigrant Workers: Labor Activism and
Migration in the World Economy since 1830, New
York-London: Holmes & Meier, 1993.*